

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ

**İLƏHİYYAT
FAKÜLTƏSİNİN
ELMİ MƏCMUƏSİ**

№ 27 • İYUL (TEMMUZ) 2017

OSMANLI-RUS HARBİNDE (1877-1878) BİR MUTASAVVIF; AHMED ZİYAÜDDİN GÜMÜŞHANEVİ (K.S.)

*Hüseyin Budak**

ÖZET

Son dönem Osmanlı ulema ve mutasavvıflarının önemli şahsiyetlerinden birisi 19. Yüzyılda yaşamış ve günümüz dünyasına da etkileri bulunan Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevidir.

Örnek bir hayata sahip olan Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi fütüvvetin son noktası olan can cömertliğinde ortaya koyar ve düşmana karşı savaşmak için 93 harbine bizzat katılır. 1877/1878 Doğu cephesinde Türk - Rus savaşına katılır. Trabzon üzerinden önce Kars cephesinde tüfek atarak savaşır. Ahmet Muhtar Paşa'nın yanında savaşa katılır. Ramazan ayında savaşın sakinleştiği bir dönemde Of'a gelir ve Ramuz el Ehadis okutur. Sonra tekrar Batum cephesinde savaşa katılır.

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi, Genç yaşta İstanbul'a gelmiş bir ömür ilim ve irfan içerisinde geçmiştir. 'Devrinde onun gibi hadis âlimi ancak Hint diyarında bulunabilirdi 'denilen bir hadis âlimi ve mutasavvıftır. Tebliğimizde çok yönlü bir alim ve mutasavvıf olan Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi hayatı ve Kars cephesindeki cihadı üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Gümüşhanevi, Tasavvuf, 93 harbi

A.Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi K.S. Hayatı

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi (K.S.), 1813 (H.1228) yılında (M.Fevzi, s.131) Gümüşhane'de doğmuştur. Horasan kökenli bir ailenin çocuğu olduğu rivayet olunur. (Budak, 2014, s.75-78) İlk ilimlerini Gümüşhane'de okumuş ve 8 yaşlarında Kur'an-ı Kerimi hatmetmiştir. 10 yaşlarında göç ettikleri Trabzon'da babasının ticaretine yardım ederken bir taraftan sarf ve nahiv ilimlerini ikmal etmiştir. Babasının dükkânına mal almak üzere İstanbul'a amcası ile geldiğinde H.1247- M.1831 sonrası artık Trabzon'a dönmek istemediğini bildirerek Beyazıt Medresesinde ilme intisap eder. Daha sonra Mahmutpaşa medresesinde bulunan bir odaya taşınır. Hocaları günün sayılır âlimlerindedir. Sultan Abdülmecid'in hocası, huzur dersleri muhatabı, Şehri Hafız, Hacı, Esseyid Muhammed Emin Efendiden (V.1281-1864) dersler alır. Diğer hocası Kürt Hoca diye maruf, Sultan 2. Mahmut'un hocası Abdurrahman El-

* Dr.Med, Araştırmacı

Gümüşhane Eğitim - Kültür ve Sağlık Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi, drhbudak@gmail.com

Harputi'dir. (V.1267-1851) Laz Osman Efendi bir diğer hocasıdır. 1844 de üst icazet alır, Beyazıt dersiamlığına tayin olunur. (Gündüz, s. 11-18)

Gümüşhane'deki hocaları ve İstanbul'daki hocaları tasavvufa meyyaldirler. 1844 yılından itibaren tasavvufa da yönelir. Alaca minare tekkesi şeyhi Abdulfettah Akri'nin sohbetlerine devam eder. İmam-ı Halidi Bağdadi'nin halifelerinden Lübnan - Trablusşam Müftüsü Ahmet Bin Süleyman El-Ervadi' den hilafeti tamme ile tasavvufi icazet alır. (1848) (Kılıç, s.114) Gümüşhanevi, 1859'dan itibaren (46 yaşlarındadır) Cağaloğlu'nda metrûk vaziyette bulunan "Fâtma Sultân Câmi-i Şerîfi"ni tamir, ihyâ ve imâr etmeye ve irşâd faaliyetlerini de buradan devâm ettirmeye başlar. İleride "Gümüşhânevi Dergâhı" olarak ün kazanacak olan bu mekâna Hazretin hânesini nakli ise 1875 senesidir. İlk haccı H.1280-1863 dedir. İskenderiye'de 13 gün kalır. Z. H.1293 (1876)'da Şeyhül Harem Hacı Emin Paşa'nın kızı Havva Seher hanımla evlenir, 1877/1878 Doğu cephesinde Türk - Rus savaşına katılır.Trabzon üzerinden önce Kars cephesinde tüfek atarak savaşır. Bir ara Of 'a gelir, dersler verir sonra yeniden Batum cephesine gazaya gider. Dönüşünde yeniden hacca giderek Mısır'da 3 yıl kalır ve İstanbul'a döndüğünde tekkesine yerleşir. Kısa bir rahatsızlıktan sonra H.1311 Zilkadenin 8 sinde (13 Mayıs 1894) Pazar günü vefat ederek, Sultan 2.Abdülhamit'in müsadeseyle Süleymaniye Camii Haziresinde, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinin yanına defn olunmuştur. Kabri bugün bakımlı ve gayet iyi durumda olan bir ziyaretgâhtır. (Eyice, s. 484)

Ramuz El-Ehadis, Mecmuatül Ahzap, Camiül Usul, Kırk Hadis başta olmak üzere onlarca eseri vardır. Yetiştirdiği talebeleri Türkiye'den başka Rusya Federasyonunda; Başkurdistan'da ve Mısır dâhil dünyanın pek çok yerinde, yolunu devam ettirdiler. Matbaa kurarak kitap bastırdı. Of, Bayburt, Rize ve İstanbul'da 4 büyük kütüphane vakfetti.

AG'nin 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşına Katılması

Menakıbı Ziyaiyye'de Gümüşhanevi'nin Osmanlı - Rus savaşına katılması ve cömertliğin üst seviyesi olan can cömertliğinde de bulunduğunu görmekteyiz.

24 Nisan 1877 de Rus harbi resmen ilan edildiğinde AG. 64 yaşındadır. İlmin ve kemalin zirvesindedir. O içinde bulunduğu topluma karşı sorumluluğunu hem ilmi dirayeti hem mücahit karakteriyle ortaya koyduğunu belirtmek gerekir. Deliser, Haza Kitabül Matlabil Mücahidin de kitabın yazılma şartlarını 93 harbinin icbar ettiği görüşündedir. (Deliser, 2013, s. 141-144)

24 Nisan 1877'de Rusya, müttefikleri Romenler, Sırlar, Karadağlılar ve Bulgarlar'la birlikte Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Tarihte Doksan Üç Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı farklı cephelerde oldukça zor şartlarda yapıldı. Doğu cephesinde savasamak amacıyla, düşman hücumu karşısında Trabzon yolu ile Kars'a giden Gümüşhanevî'nin müridleri ile birlikte cephede fiilen savaşa katıldığı ve askere moral desteğinde bulunduğu söylenmektedir. O senenin 9 Eylül'ün de başlayan Ramazan ayına kadar savaşa devam eden Gümüşhanevî'nin, savaşın hafiflediği ve durakladığı bir sırada Of'a geldiği ve Ramazan ayı boyunca burada 280'i aşkın talebeye Râmûz okuttuğu birçok kişiyi de halvete sokarak hilafet verdiği bildirilmektedir. Bayram sonu tekrar Batum'a giden Gümüşhanevî'nin bizzat silahlı ile savaşa girdiği ve düşmana karşı kurşun sıktığı anlatılmaktadır. Başta Batum cephesi ve kolordu kumandanı

Müşir Derviş Paşa olmak üzere diğer subayların çok hürmet ve itibar gösterdiği nakledilmektedir.

Savaş iki cephede yapılmıştır. Balkanlarda ve Kafkas cephesinde. Kafkas- Doğu cephesinin başkomutanı Ahmet Muhtar Paşadır. Genç çok kabiliyetli bir askerdir. 1839 da Bursa da doğdu. İlk olarak Bosna'da Ömer Paşanın yanında Karadağ savaşlarına katıldı. 1869 da yemen'e tayin edildi. Arap isyanlarıdaki başarısı ile 1871 de müşir general rütbesini kazandı. Ahmet Muhtar Paşa 16 Mart 1877 tarihinde başkumandanlık görevini üstlenmek üzere deniz yoluyla Trabzon'a, oradan da 30 mart 1877 de Erzurum'a ulaştı. Gazi Ahmet

Muhtar Paşa,

Gaziosman paşa'dan 7 yaş küçüktü. 38 yaşındaydı. 32 yaşında müşir olmuştu.

Kendisi binbaşı iken o sırada gene müşir olan Derviş paşanın maiyetinde kurmay olarak çalışmıştı. Bu savaşta ise Derviş paşa, Ahmet Muhtar Paşanın emrine verilmişti. Erzurum kalesi Erzurum valisi müşir Kurd İsmail Paşa'nın (Kars doğumlu) emrine verilmişti. (Öztuna, s. 46-48) Savaş patladığında Kafkasya cephesinin sınırında 90 000 Türk askeri ve 97 sahra topu vardı. 70900 asker Kars -Ardahan D. Beyazıd'da, 20.800 asker Batum cephesinde idi Bu Türk kuvvetlerinin karşısında Ermeni asıllı Rus Generali Melikof'un 125000 askeri ve 189 topu vardı. Doğu cephesinde savaş General Turgassof'un 30 Nisan'da

Doğubeyazıt'ı ve 17 Mayıs'ta Ardahan'ı almasıyla batı (Tuna) cephesinden çok önce başladı. (Öztuna, s. 46-48)

General Hasgussof Doğubeyazıtta , karşında Faik Paşa var, (Van ordusu). Solda Delibalta geçidini savunan Mehmet paşa vardır. (şehid olmuştur). Bu başarılarından cesaret alan Rus generali Kars'a doğru ilerlerken 21 Haziranda Halyoz meydan muharebesinde Ahmet Muhtar Paşaya yenildi. 25 Haziranda Muhtar paşa bizzat başkumandan Melikof'u Zivin meydan muharebesinde mağlup etti. Bunun üzerine Çar Melikof'u azletti. Ve Kafkas cephesi baş komutanlığını kardeşi Grandük Mihaylo'ya verdi. Meraşal Grandük Mhaylo, Çarın 3 erkek kardeşinden küçüğü olup, 45 yaşında bulunuyordu. Bir yaş büyük kardeşi Grandük Nikola ise Tuna cephesi başkumandanı idi. 25 Ağustosta yapılan Gedikler muharebesi de Osmanlı ordusunun zaferi ile neticelendi. Bu muharebede 1000 mehmetçik şehit olurken, üç bin Rus askeri öldürüldü.

9 Eylül 1877 de Ramazan başladı ve 7 Ekimde son buldu. Kış şartları başlamış oldu. Ruslar, 14 Ekimde Aladağ'daki (Digor) Türk kuvvetlerine taarruz ederek kuşattılar. Ordunun sağ kanadını teşkil eden bu kuvvetler 6500 piyade ile 42 toptan ibaretti. Ahmet Muhtar Paşa geri çekilme kararı aldı. Kars'ı Hami Paşaya bırakılarak, Erzurum'a çekildi. Böylece ordunun tamamen dağılma ihtimaline engel oldu. Bu geri çekilme hareketi sonradan Avrupa harp akademilerinde kurmay adaylarına okutulmuştur. Komutan Ferik Ömer Paşa ve Hacı Reşid Paşa, beş liva, ikiyüzelli subay ile 6500 er'den kurulu birlik bütün silahları ve cephaneleriyle teslim oldu. (19 Kasım 1877) (Karal, s.52-56)

Doğu cephesinin Batum cephesinde ise Baş Komutan Ahmet Muhtar Paşaya bağlı olarak Komutan Derviş Paşadır. Ruslar General Oklobiyo komutasında bulunuyordu. Yanında General Denibeokov ve General Shelemetev vardı. Shelemetev savaşta öldü. Ardahan kısmında Hüseyin Paşa ve Liva komutanı Hasan Paşa vardı. Batum'da Müşir İbrahim Derviş Paşa Lofçalı (1817-1896) savaş sonuna kadar Batum limanını başarı ile savunmuştu. (Öztuna, s. 46-48)

Sonuç olarak; Rusların taarruzunun ilk hedefi Erzurum'un ele geçirilmesiydi. Bunu altı ayda gerçekleştirmeyi planlıyorlardı. Fakat Aziziye tabyasındaki başarılı

savunma savaşı ve Ahmet Muhtar Paşanın başarılı ricat savaşı ile Ruslar doğu sephesinde istenilen başarıyı elde edememişti. Batı cephesinde Ruslar İstanbul önlerine kadar gelmiş. Erzurum'u Kurt İsmail paşaya bırakan Ahmed Muhtar Paşa, Çatalca savunması ile görevlendirilmiştir.

Ahmet Ziyaüddin hazretlerinin savaşa katıldıktan sonra Ramazan ayında Of ilçesi Çafaruksa Beldesine geldiği, kütüphane yaptığı ve buradaki medresede ders okuduğu belirtilmektedir. Ardından Batum cephesine geçtiği görülmektedir. Menakıbnamede belirtildiği gibi Buna göre Gümüşhanevi zafer kazanılan Holyoz, Zivin, Gedikler gibi muharebelere katılmıştır. Kars savaşı düşman ilerlemesini durduran başarılı savunma savaşları olmuştur. Bir mutavavıfın bir savaşa katılması önemli bir moral atkı sağladığı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

-Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi, (2007), Camul Usul ve Eki Müt. Hüsameddin Fadıloğlu, Milsan Yay. İst.

-Budak. H. (2014), '*Ahmed Ziyaüddin Efendi Şemali Ailesi Doğduğu ve Çocukluğunun Geçtiği Muhit Vefat Tarihi ve Kütüphaneler*' 1.Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi Sempozyumu, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 03-05 Ekim 2013, Gümüşhane,

- Deliser B. (2014) '*Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin Kitabul Abir Adlı Eseri*' 1.Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi Sempozyumu, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 03-05 Ekim 2013, Gümüşhane

-Gündüz, İ. (1984), Gümüşhanevi Ahmet Ziyaüddin (K.S) Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikatı, Seha Neşriyat, İst.

-Eyice, S.,' (1987) '*İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden Fatma Sultan Camii Ve Gümüşhaneli Dergâhı*' Prof. Dr. S.Fahri Ülgener'e Armağan İÜ İktisat Fak. Mecmuası C. 43, Sayı. 1-4, İst,

-Karaca, H. (2014), *Bir Tasavvuf Klasığı Olarak Camul Usul*. 1.Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi Sempozyumu, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 03-05 Ekim 2013, Gümüşhane, Sy. 369-376

-Kartal, E. Z. Osmanlı Tarihi 4. Cilt Atatürk Kültür Dil ve Tarih yüksek Kurumu Yayınları 8. Dizi, Yer ve tarih belirtilmemiş.

-Kılıç, R., (2006) '*Osmanlı Devletinde Yönetim-Nakşibendî ilişkilerine Farklı Bakış Halidi Sürgünleri*' Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Sayı: 17 Ankara, Ss: 103-119

- Mustafa Fevzi Efendi, (2010), Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi Menkıbeleri İnsan Yay. Çev. Tahir Hafızoğlu İstanbul

-Öztuna, Y. (2008), 2. Abdülhamid Zamanı ve Şahsiyeti, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul